

Edep ve Hayâ

Edep; akıl ve hikmete muvafık hareket edip, Cenab-ı Hakk'ın emrettiği gibi yaşamaktır. **Hayâ** ise, utanma ve ar duygusu olup, utanç verici durumlardan sakınmak ve nefsin süfli arzularını terk etmektir.

Bediüzzaman Hazretleri hayâyı şöyle tarif eder;

“Hayâ, nefsin sıkılmasıyla yüzde peyda olan kızartıdan ibaret”[\[1\]](#) tir.

Edep, bütün hâllerde istikamet ve iyilik üzere bulunmaktır.

Edep, akli ikmal eden, onu nurlandıran, imanı kemale erdiren, insanı ruhen terakki ettirip saadet ve selamete kavuşturan en hayırlı bir sermayedir.

Şu hadisi şerif de edep ve hayânın ehemmiyetini ortaya koymaktadır.

“Cebrail (as.) Hazret-i Âdem babamıza taraf-ı İlahiden akıl, hayâ ve din olmak üzere üç hediye getirmiş ve ‘Bunlardan birini tercih et!’ demiş. O da akli tercih etmiş. Cebrail (a.s) din ve hayâ’yı geri götürmek istemiş. Ancak onlar; ‘Bizim akılla beraber olmamız yaradılışımızın gereğidir. O neredeyse biz de oradayız.’ demişler.”

Mevlana'nın müşidi olan Şems-i Tebrizi şöyle buyurur: “Akıldan, imanın hakikati nedir?” diye sordum. Akıl kalbimin kulağına dedi ki; **“İmanın hakikati edepten ibarettir.”** Tebrizi sözüne şöyle devam etti: “İnsanın tenindeki can ne ise, edep de odur. İnsanların kalbindeki ve gözündeki nurlar edepten ibarettir. Bu kâinatın kubbesindeki nizam ve revnak edeptir. Geceleri parıldayan en nurlu ve en üstün ışık edeptir.”

Hz. Mevlâna da şöyle der:

“Eğer insanoğlu edepten mahrum ise insan değildir. İnsanın hayvandan farkı edeptir. Gözünü aç ve Allah'ın bütün kelamına dikkat et. Âyet âyet bütün Kur'an'ın manası edeptir.”

Evet, **iffet**, **hayâ**, **haysiyet** ve **istikamet** gibi ahlâk-ı haseneden mahrum olan fert ve cemiyetler, fen ve teknik sahasında ne kadar terakki ederlerse etsinler, hüsrandan kurtulamaz ve huzurla yaşayamazlar. Bu meziyetlerden mahrum bulunan fertler, ne kadar münevver, ne derece tahsilli, ne nisbette sanatkâr da olsalar, o millet, bu fertlere istinaden bir ahenkle terakki edemez. Bu bakımdan, fert ve cemiyeti iman, ahlâk, fazilet, irfan, ilim, edep ve hayâ ile teçhiz etmek lazımdır ki maddi ve manevi terakki edilsin. Edep ve irfan sahibi olanlar, hayatını nizam ve intizam içinde geçirir ve huzur ile yaşarlar. İnsanlığın ruhu, hakikati ve ziyneti olan edep ve terbiyenin; fert ve cemiyet için ehemmiyeti aşikârdır. Şu harika beyit de bu hakikati çok veciz bir şekilde ifade etmektedir:

*"Edep bir taç imiş nur-u Huda'dan,
Giy ol tacı, emin ol her beladan."*

Alvarlı Muhammed Lütfi Hazretleri de bir beytinde şöyle der;

*"Olur isen ehl-i edep,
Edep saadete sebep."*

Ehl-i irfan olan Laedrî ise şöyle der;

*"Edep hoştur, edep hoştur İlahî,
Edepsizlik hor eder pâdişahı."*

İşte sözlerin büyüğü, büyüklerin sözü.

Bazı zatlar:

*"**Edep** kelimesi, **elif**, **dal** ve **be** harfinden ibarettir. **Elif**, kişinin eline, **de** harfi kişinin diline, **b** harfi de beline sahip olmasına işaret eder."*

demişlerdir. İnsanların ayıplarını yüzlerine vurmak, onları tahkir etmek edebe muhaliftir. Edep abidesi ve hayâ timsali olanlar, kendisine hakaret edenleri affeder, hiç kimseye kötülük düşünmez ve fenalık yapmazlar; karşısındaki kişi edep ve hayâdan mahrum olsa bile, onu insanlar arasında küçük düşürecek ve mahcup edecek hareketlerden sakınırlar.

Sünbülzâde Vehbi Efendi bir beytinde şöyle der:

*"Setreder ayıbını insanın hep,
Ne güzel elbise imiş esvâb-ı edep."*

İlahi ahlakla ahlaklanmış olan Peygamber Efendimiz'in (sav.) rahle-i tedrisinde yetişmiş olan Hz. Hasan (r.a) ile Hz. Hüseyin (r.a) Efendilerimizin yanlış abdest alan yaşlı birine yaklaşım tarzı herkesin malumudur. Onlar, abdestini yanlış alan kimsenin kusurunu direkt yüzüne söylemezler de; *"Amcacığım biz iki kardeşiz, biz abdest alalım da hangimiz abdesti doğru alıyoruz siz karar veriniz."* deyip abdest alırlar. Böylece yaşlı adam abdesti kendisinin yanlış aldığını anlar. Edebin bütün inceliklerini şahsında yaşayan Hz. Ali (ra.) Efendimiz; *"Hiç kimsenin hatasını yüzüne vurmuyunuz. O hatayı işleyene, başka birini misal göstererek hatasını anlatınız."* sözünü kendilerine rehber edinmiş olan evlatları, inceliğin, zarafetin ve edebın zirvesinde olduklarını böylece göstermişlerdir.

Yetim kimse anası ve babası olmayan değil, ilim ve edebi olmayandır. Asıl fakir; malı mülkü olmayan değil, ilim ve edepten mahrum olandır. Çünkü nimet ve servetlerin en büyüğü ilim ve edeptir. Bu nimetlere nail olan, edebi sayesinde nail olur. O nimetleri kaybeden de edebi terk ettiği için kaybeder. Bu bakımdan, edepten mahrum olan bir kimse, vasıl-ı Huda olamaz. Dünyada rezil, rüsva olduğu gibi ahirette de azab-ı İlahiye maruz kalır. Edebini yitirmiş bir kimse, en tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalıktan daha tahripkârdır. Edep, hayâ ve iffetten mahrum olan insan ilim, makam ve rütbe bakımından ne kadar yükselirse yükselsin faziletli sayılamaz. Çünkü asıl fazilet ve kemal, ilim ile ahlakın ittihat etmesiyle mümkündür. Edep ve hayâdan mahrum olan kimseler, huzur ve saadetle yaşayamadıkları gibi, bazen haysiyet ve şereflerini de kaybederler.

Bediüzzaman Hazretleri gazetecilere hitaben şöyle der:

"Ey gazeteciler! Edibler edebli olmalı; hem de edeb-i İslâmiye ile müteeddib olmalı. Ve onların sözleri, kalb-i umumî-i müşterek-i milletten, bitarafane çıkmalı. Ve matbuat nizamnamesini, vicdanınızdaki hiss-i diyanet ve niyet-i hâlisâ tanzim etmeli. Halbuki siz, iki kıyas-ı fâsitle, yâni: Taşrayı İstanbul'a ve İstanbul'u Avrupa'ya kıyas ederek efkâr-ı umumiyeyi bataklığa düşürdünüz; ve şahsî garazları ve fikr-i intikamı uyandırdınız. Zira elifba okumayan çocuğa felsefe-i tabiiye dersi verilmez! Ve erkeğe, tiyatrocunun libası yakışmaz! Ve Avrupa'nın hissiyatı, İstanbul'da tatbik olunmaz! Akvamın ihtilâfı; mekânların ve aktârın tehalüfü, zamanların ve asırların ihtilâfı gibidir. Birisinin libası, ötekının endamına gelmez. Demek, Fransız Büyük İhtilâli, bize tamamen hareket düsturu olamaz! Yanlışlık, tatbik-i nazariyat ve mukteza-yı hâli düşünmemekten çıkar." [2]

Eskiden evlerin ve işyerlerin duvarlarına **“Edep Ya Hû!..”** yazılı levhalar asılıyordu. Hocalarımdan biri olan Hacı Faruk Efendi'nin yanına ilk gittiğimde onun evinin duvarında da aynı levhanın asılı olduğunu gördüm. Kendisine; **“Edep Ya Hû!”** ne demektir, diye sordum. Hocam şöyle cevap verdi:

*“İslâmiyet üç rükün üzerinde durur ve bu üç esas üzerinde devam eder. Bunlar, **itikat, ubudiyet** ve **ahlâk-ı hasene**, yani güzel ahlâktır. Ahlâk-ı hasene diğer ikisini korur. Eğer güzel ahlak olmazsa diğerlerinin ruhu kalmaz. Bizim dinî kültürümüzün kaynağı bunlardır.”*

Daha sonra Şeyh Sadi'nin Gülistan adlı eserinde edebe ait bir bahis okuyunca, **“Edep Ya Hû”** sözünün fert ve cemiyet için ne kadar ehemmiyetli ve ne kadar büyük bir hazine olduğunu anladım.

Edep ve iffet namusun perdesidir. Namus ancak edep ve hayâ ile muhafaza edilir. Hayat denilen şey edeptir. Esrar-ı ilahiyeden bir sır olan edep, insanın en büyük ziyneti ve nurudur. Evet, edep insan-ı kâmilin meftun olduğu, fakat şeytanın ve şeytan gibi insanların hoşlanmadığı güzel ahlakın en önemli şubelerindendir. Edep ve iffetin düşmanı edepsizliktir. Edep her zaman takdirle, hayâsızlık ise lanetle yâd edilir. Bu bakımdan, her Müslüman'ın en önemli vasfı edep, hayâ ve nezaket olmalıdır. Zira, mütedeyyin kimselerin en büyük şiarı bunlardır. İnsanın bedeni gıdalara muhtaç olduğu gibi, akli da ilim ve edebe muhtaçtır.

Tasavvuf terbiyesinde de edebin çok önemli bir yeri vardır. Onun her kademesinde edep ön plandadır; baştan sona kadar hep edep üzerine bina edilmiştir. Odadan dışarı çıkan bir kişinin arkasını dönmesi edebe muhaliftir. Aziz Mahmud Hüdai Hazretlerinin şeyhi olan **Üfdade Hazretlerinin** Bursa'da bulunan türbesinin kapısının üzerine, **“Edep Ya Hû”** kapının arkasına ise, **“Edeple giren lütufla çıkar”** yazılıdır.

İnce düşünce, hassasiyet, nezaket, zarafet, edep ve hayâ insani münasebetlerde de çok önemlidir. Büyüklerin yanında yüksek sesle konuşmamak, yaşlılara hürmet etmek, konuşan herhangi bir kimsenin sözünü kesmemek, meclis içinde fısıltılı veya gizli konuşmamak ve kahkaha ile gülmemek de edep ve hayâdandır. İnsanları aşağılamak, onlarla alay edip küçük düşürmek, su-i zanda bulunmak, insanların gizli hallerini araştırmak ve lakap takmak da edebe muhaliftir. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar (alay edilenler) kendilerinden (alay edenlerden) daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasınlar. Belki alay edilenler,

---

alay edenlerden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi kötü lakab ile çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötüdür. Kim tövbe etmezse işte o zalimlerin tâ kendisidir.”[3]

Bir diğer ayette ise şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Zandan çok sakının; çünkü zanların bir kısmı günahdır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın.”[4]

Cenab-ı Hak, bu ayetlerle kullarına edep ve hayâ dersi vermektedir.

Dünyada rahat ve huzurlu yaşamak, ahrette de ebedi saadete mazhar olup aziz ve mükerrem olmak isteyen kişi, istikamet, edep ve hayâ dairesinde yaşamalı, herkesle iyi geçinmeli, hiçbir insanı incitmemelidir. İnsanların kusurlarını ve ayıplarını araştırıp ifşa edenler, settar-ül uyuba muhalefet etmiş olurlar, mahbub-u kulup yani kalplerin sevgilisi olamazlar. Kötülüğe kötülükle mukabele caiz olsa bile, bu hal ehl-i irfanın yapmayacağı bir durumdur. Vakar ve şerefini muhafaza eden bir ehl-i irfan bu gibi hoş olmayan şeylere tevessül etmez.

İslam dininde edep, kişinin her halinin murakabe altında olduğunun şuurunda olmasıdır. Nefsini ıslah edip iffet, vakar, hilim, sabır, nezaket, zarafet ve tevazu gibi hasletlerle edeplenenler, Allah’a yakınlaşır ve O’na dost olurlar.

Evet edep; şeytanın ve nefs-i emarenin boynunu büken, onu ayaklar altına alıp mağlup eden ve insanı maksuduna kavuşturan en emin vasıtalardan biridir. Bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Şüphesiz ki Allah, size adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlarla bakmayı emreder; hayâsızlıktan, fenalıktan ve azgınlıktan nehyeder. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”[5]

Cenab-ı Hak Edebin Bütün Nevilerini Habibinde Cem Etmiştir

Her güzel haslette olduğu gibi edep ve hayâda da bütün insanların en üstünü, en mükemmeli Hz. Peygamber’dir (sav.). Rehber-i Ekmel olan Zat-ı Ahmediye (s.a.v) ilâhi hakikatleri beyan ve ifade ederken sözlerine ve üslubuna azamî derecede dikkat ederdi. Hz. Peygamber (sav.) söze nazik bir şekilde başlar, mülâyemetle hitap ederdi. Sözlerinin tesirini kıracak nahoş hareketlerden ve muhataplarını rencide edecek, onların kalplerini kıracak ve nefretlerini celp edecek sözlerden son derece sakınır ve sakındırırdı. Herhangi bir kimse sözünü bitirmeden söze

---

başlamazdı. Muhataplarını dikkatlice, muhabbetle ve sonuna kadar dinlerdi. Musafaha ettiği kimse elini çekmeden, o elini bırakmazdı. İyiliğe mükâfatla, kötülüğe ise af ile mukabelede bulunurdu. Yüksek sesle konuşmazdı. Daima mütebessim idi. Ömründe bir defa bile kahkahayla güldüğü görülmemiştir. Onun gülmesi tebessümden ibaretti. Daima başı önde yürürdü.

Allah Resulü (sav.) kimsenin kusurunu görmez, görse bile yüzüne vurmazdı. Kendisine bir kimsenin hoş olmayan bir şeyi yaptığı bildirilince; *“Falan kimse neden böyle yapıyor? Niçin böyle söylüyor?”* demez. **“Neden böyle yapıyorlar? Niçin böyle söylüyorlar?”** şeklinde konuşur ve böylece o kimseyi ikaz eder, edebe muhalif söz ve davranışından vazgeçirirdi.

Peygamber Efendimiz (sav.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur:

“Rabbim bana edebi güzel bir surette ihsan etmiş, edeplendirmiş.”

Elbette bizzat Cenab-ı Hakk'ın terbiye ettiği Allah Resulü (sav.) bütün akvalinde, ahvalinde ve efalinde zirve noktada olacaktır ve olmuştur. Evet, Cenab-ı Hak, edebın bütün nevilerini Hz. Peygamber'de (sav.) cem etmiş ve kendisini rehber edinmemizi emretmiştir. Zira o (sav.), terbiye-i ilahiye ile mümtaz ve serfiraz, bütün kamalat-ı ahlakiyeye haiz, fezail-i ahlakiye ile mücehhezdir. Bu bakımdan, Kâinatın Fahri Ebedisi olan Allah Resulünde (s.a.v), istikamet, hilim, kerem, şecaat, metanet, şefkat, merhamet, edep, iffet, nezaket ve sabır gibi âli hasletler kemaliyle tecelli etmiştir. Peygamber Efendimiz' in (sav) bütün hayatı ahlâk ve adabın mücessem bir levhasıdır.

Hazret-i Aişe Validemize (r.a); *“Hz. Peygamber'in ahlakı nasıldır?”* diye sorulunca, **“Onun ahlakı Kur'an idi.”** diye cevap vermiştir. Bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Ve muhakkak ki sen, pek büyük bir ahlak üzeresin.” [6]

Peygamber Efendimiz (sav.) Kur'an'ın hariçte tecessüm etmiş bir şeklidir. Zira o, Kuran'ın bütün hakikatlerine güneş gibi bir ayna idi. Peygamber Efendimiz (sav.) bütün ahlak-ı hasenenin her bir şubesinin en son mertebesinde bulunan yegâne şahsiyettir ve hiçbir kimse ile mukayese edilmeyecek derecede hayâ ve edep timsalidir. Dost ve düşmanın ittifakıyla sabittir ki, Hz. Muhammed (s.a.v) gençliğinden beri edep, hayâ, iffet, nezahet ve ismet timsali olarak yaşamıştır. Bu ahvali bütün Arap kabilelerini kendisine meftun etmişti.

"Kudsiyetin ey Nebiyi Enver!
Düşmanların itiraf ederler.
Vermekte bütün ukule hayret,
Hulkunda olan mükemmeliyet.
Bir mislini almamıştır elbet,
Ağuşuna daye-i meşiyet."
(Ömer Nasuhi Bilmen)

Peygamber Efendimiz de (sav.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur:

“Utanmadıktan sonra dilediğini yap.” [7]

Hz Peygamber (sav.) nübüvvetinin ilk yıllarında sık sık tekrar ettiği bu hadis-i şerif, hayâ duygusunun ne kadar ehemmiyetli olduğunu, hayâsızlığın ise ne kadar büyük bir ayıp ve tehlike olduğunu ifade etmektedir.

Hz. Peygamber’e (sav.) nübüvvet vazifesi tevdi edilmeden önce, Arap yarımadasında putperestlik, hayâsızlık, iffetsizlik, zulüm, yağma, gaddarlık, içki, fuhuş, kumar ve her türlü ahlaksızlık, o zamanki insanların müşterek eğlencesi ve yegâne vasıfları haline gelmişti. Peygamber Efendimiz (sav.) temelleri istibdat, zulüm ve ahlaksızlık üzerine bina edilmiş ve ahlaken sukut etmiş olan o zamanın insanlarını çok kısa bir zamanda öyle bir seviyeye getirdi ki, onların her biri edep, hayâ ve iffetin birer timsali ve yıldızı haline geldiler.

Şunu hemen ifade edelim ki, edebin başı insanın haddini bilmesidir. Bunun içindir ki; *“Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecavüz etmez.”* sözü, lisanlarda dolaşmaktadır. Haddini bilmek irfan ve faziletin temeli ve gereğidir. Haddini bileni herkes sever ve hürmet eder. Haddini bilmeyen ve edepten mahrum olan bir kimse, sevgi ve saygıdan mahrum kalır; herkesin nefretini kazanır.

Lokman Hekim’e; *“Edebi kimden öğrendin?”* diye sordular. O da; **“Edepsizlerden öğrendim.”** diye cevap verdi. Evet, kişi, edebe muhalif olan söz ve davranışlardan son derece sakınmalı, ağzından çıkacak her kelimeye son derece dikkat etmelidir. Bazen olur ki, bir mümin, ağzından çıkan bir kelime ile (Allah korusun) iman dairesinden çıkabilir. Edep ve hayâ sahibi olanlar İslâm dinine muhalif olan söz ve fiillerden son derece sakınır ve bu gibi hallerden hacalet duyarlar.

Ehl-i ilim ve irfanın ifade ettikleri şu sözler de edebin ehemmiyetini ortaya koymaktadır:

"Edep, Hakk'a giden yolun aزیğıdır."

"Edep, olgunlaşmanın ilk şartıdır."

"Hakiki güzelliik, ilim ve edep güzelliğıdir."

"İnsanın ziyneti, edebin tamamıdır."

"Edep, insanı utanılacak şeylerden koruyan melektir."

"Edep, nefsi gerektiğı şekilde terbiye etmek ve güzel ahlâk ile süslemektir."

"Edep, insanın mutlak bir fazilet kaynağıdır."

Evet, bütün güzel ahlâk ve ulvî seciyelerin kaynağı edeptir. Edep, güzel huyların ve seciyelerin bütün şubelerini içine alan şümüllü ve zengin bir kelimedir. Bu şubelerden biri de hayâ ve iffettir. Hayâ imanın bir cüzüdür. Hayâ ve iffetten mahrum olan fert ve cemiyetler, kemalattan hiçbir nasip alamazlar.

Ziya Paşa'ya izafe edilen bir beyitte edebin ehemmiyeti şöyle ifade edilir:

*"İlim meclisine girdim, kıldım talep,
İlim tâ gerilerde kaldı, illâ edep illâ edep."*

Hacı Bektaş-ı Veli de; **"Marifetullah ehlinin ilk makamı edeptir."** der.

Edep ile mümtaz olan kimselerde hamiyet, mürüvvet, âlicenaplık gibi âli hasletler tezahür eder. Böyle kimseler de hem kendilerine, hem ailelerine, hem de milletine ve vatanına faydalı olurlar. Din, vatan, edep ve namus yolunda hayat feda edilir. Edep, hayâ ve namus hissi taşımayanlar vatan ve millet hissi de taşımaz ve bu uğurda hayatlarını feda edemezler. Bunlar öyle ulvi hakikatlerdir ki, ne çiğnenir, ne de çiğnettirilir. Bütün kâinat hayat için olduğu halde, hayat ancak bunlar için feda edilir.

Edep ve hayâ büyük bir devlettir. Bunlara muhabbet edip muhafazasına çalışmak aklın ve vicdanın gereğidir. Edep, hayâ ve iffet gibi âli vasıflardan mahrum olan fert ve cemiyetler huzur ve saadete yaşayamazlar ve izmihlale uğrarlar. Bu bakımdan, bir milletin ebed müddet payidar olması; kalplerin imanla intibaha getirilmesi, ruhlarının edep, hayâ ve iffet gibi ahlâk-ı hasene ile teçhiz edilmesi ve akılların nur-u irfanla tenvir edilmesine bağlıdır. Maneviyatla teçhiz edilmeyen bir millette

---

şecaat, kahramanlık ve fedakârlık olamaz. Gençlerimiz de sefahat ve sefaletin tahakkümünden ancak bu hal ile muhafaza edebiliriz.

Tarihin şahadetiyle sabittir ki, düşmana mağlup olmuş nice milletler daha sonra güçlenerek istiklallerini elde edebilmiş, düşmanlarına galip gelebilmiş ve vatanlarını muhafaza etmişlerdir; fakat maneviyattan uzaklaşıp ahlâksızlığa, hayâsızlığa, sefahate, zulme ve adaletsizliğe mahkûm ve mağlup olmuş bir milletin kendini toparlaması ve güçlenmesi mümkün olmamıştır, olamaz da. Mazide edepsizlik ve ahlaksızlıkta çukuruna düşmüş olan birçok asi kavimlere Cenâb-ı Hakk'ın vurduğu sille-i tedip ve tazip Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde nazara verilmektedir. Bir kanser mikrobi olan sefahate, çok güçlü kavim ve imparatorlukların kudretleri dahi dayanamamıştır. Bu mikrop bir cemiyete girdi mi, artık onun bünyesini kısa bir zamanda kemirir, güçsüz bırakır ve sonunda çökertir. Öyle ise geçmiş kavimlerin başına gelen o elim hadiselerden ibret alıp uyanalım, edep, hayâ ve istikamet dairesinde yaşayalım ki, gadab-ı ilâhinin celbine vesile olmayalım.

Tarihte de bunun sayısız misalleri vardır. Mesela; kanun hâkimiyeti fevkalâde güçlü olan Romalılarda faziletin bütün güzellikleri inkişaf etmiş; gerek idarecileri ve gerek ahali arasında muhabbet tesis edilmişti. Onlar sefahatten ve ahlaksızlıktan son derece sakınır ve faziletli, ahlâklı ve dürüst yaşamayı bir şeref sayar, buna fevkalâde itibar ederlerdi. Hanımları ve gençleri son derece iffetli idi. Ancak, İskender Yunanistan'ı fethedince, onlardaki ahlaksızlık ve sefahat Roma'yı istila etmeye başladı. O güzel ahlâk ve faziletin yerine sefahat ve ahlaksızlık hâkim oldu. Aile hayatı bozuldu ve tefessüh etti. İktidar ve itibardan düştüler, hükümet hanedanı sukut etti. Ne kanun hâkimiyetleri ne de maddi kuvvetleri onları yıkılmaktan kurtaramadı. O ihtişamlı Roma imparatorluğu yıkılıp dünya sahnesinden silindi. Aynı şekilde, İslâm'ın yaşanması ve hayata hâkim kılınmasıyla, maddi ve manevi kemalatın, servet ve ihtişamın zirvesine çıkan ve Avrupa'ya ilim ve irfanda üstatlık eden Endülüs devletinin de inkırazına vesile olan en önemli sebeplerinden biri de ahlâksızlık ve sefahattir. Kuvve-i şehevîyye kuvve-i akliyeyi esir edip güzel ahlâkı yıkınca onlar da aynı elim akıbete duçar oldular.

Himmeti âli insanlar, ecdadımızdan bize miras kalan mukaddesatı, ahlâkı, vatan ve millet sevgisini, örf ve âdeti, edep ve hayâyı, ilim ve irfanı nesl-i cedide tevdi edememenin ıstırabını yaşamaktadırlar.

Bazı basın kuruluşları ile televizyonlar milletimizin örf ve âdetlerine, dinî inanç ve mukaddesatına muhalif yerli ve yabancı dizilerle onların kalp ve ruhunda telafisi mümkün olmayan derin yaralar açmaktadır. Bazı dizilerde de Anadolu insanının aklına, vicdanına, sağduyusuna, millî ruhuna, müşterek duygularına ve tarihine saldırılmaktadır. Bu tür yayınlar, kültür ve irfanımızı, musikimizi, edebiyatımızı, sanatımızı, hâsılı milleti millet yapan bütün değerler manzumesini tahrip yahut dejenere etmekle vicdan-ı umumîyi derinden yaralamakta; milletimizi, özellikle de gençlerimizi, ahlakî buhranlara ve sefahat bataklıklarına sürüklemektedir.

Evet, müstehcen neşriyatla, bölücülük propagandalarıyla milletimizin, hem dimağı

---

hem vicdanı hem kalbi hem ulvî hisleri tarumar edilmekte, karanlık mecralara doğru sürüklenmektedir. Hürriyet perdesi altında, gençlerimiz nefs-i emmarenin istibdad-ı rezilesi altına sokulmak istenmektedir. Ruhî ve fikrî dengesizliklere maruz, zevk ve sefahatle malûl neslimiz perişan bir hayata doğru çekilmek isteniyor.

Sefahat rüzgârları kat kat çelik istihkâmları delip geçen radyasyon şuaları misüllü, kalplerde, ruhlarda, vicdanlarda, iffetlerde, tedavisi çok müşkül derin cerihalar, rahneler açıyor. Bu milletin imanını, mukaddesatını, iffetini böylece vurarak onu benliğinden uzak, gayesiz, davasız ve şuursuz bir toplum haline getirmek gayretinde olanlar var.

Çok şükür ki, şer kuvvetlerin bu milletin tarihine, mukaddesatına, iffetine, ibadetine, ulvî seciyelerine yaptığı korkunç hücumu karşı hamiyetli, âlicenap, vatanperver, şuurlu ve gayretli insanlar, bütün memleketi sarsan bu müthiş felaket ve facia karşısında büyük bir gayret göstermektedirler.

Yine Cenab-ı Hakk'a hadsiz şükürler olsun ki, Bediüzzaman Hazretleri, bu felaket ve helaket sırasında nice marifet, hakikat, feyiz ve esrarları havi altı bin sahifelik eşsiz bir marifet hazinesi olan Risale-i Nur'ları âlem-i insaniyete, hususen İslam dünyasına miras bıraktı. Bu eserlerin bütün hakikatleri insanların fitratına, aklına ve vicdanına uygun, fevkalade orijinal ve mükemmel olduğundan, onları kendine celb ve cezb etmekte ve büyük bir iştiyakla okunmaktadır. Risale-i Nur'lar akılları tenvir eder; kalplere ve ruhlara inşirah verir ve imanın zevkini tattırır. Risale-i Nurlar, latifeleri terbiye eder, fikirlere istikamet verir, tefekkürü derinleştirir; ahlak-i aliyeyi inkişaf ettirir. Risale-i Nur'lar, zihinleri istilâ etmek isteyen zulmanî fikirleri, kalplerdeki pusları, şüphe ve vesveseleri eritir, ihrak eder. Nur'ları okuyanın rengi değişir, fikri değişir, âlemi değişir, ahlakı değişir. Onları okuyanlar kendilerini muhafaza ettikleri gibi, başkalarının da istikamet dairesinde yaşamalarına vesile olurlar.

Bu eserleri okuyanlar, taklid-i imanlarını tahkikiye çıkarır, her türlü menfi ideolojilerden, sefahat ve ahlaksızlıktan muhafaza olur; istikamet, takva, hayâ ve edep dairesinde hayatlarını geçirirler. Kur'an'ın manevi bir tefsiri, büyük bir marifet hazinesi ve en ali bir feyiz kaynağı olan Risale-i Nurları tahkik ve tetkik edenler, dünyanın geçici ve fani lezzetlerine aldanmazlar.

Kuran'ın asrımızdaki manevi reçeteleri olan Risale-i Nur eserlerini okuyup, büyük bir hamiyet, ciddî bir gayret, yüksek bir fedakârlık, azamî ihlas ve sebatla hizmetlerine devam edenlerin en büyük gayelerinden biri de, dünyadaki bütün nimetlerden daha kıymetli olan iman hizmetinde bulunmak, gençliği imansızlıktan, ahlâksızlıktan ve anarşiden muhafaza etmek, vatanına ve milletine faydalı fertler haline getirmektir. Çünkü onlar sadece kendilerini değil, bütün insanlığın ve gelecek nesl-i cedidin ikbal ve istikbalinden endişe eder; onların imanlarını ehl-i dalaletin tecavüzünden, ahlâklarını ehl-i sefahatin tahribatından nasıl kurtarabileceğini düşünür ve bunun için azami gayret gösterirler.

Ahlâk ve faziletin esası edep, irfan ve hikmettir. Zahiri sureti itibariyle varlıkların en

---

güzeli olan insanın, manevî güzelliği de edep ve irfan iledir. Edep ve irfan, insanlığın cemal-i manevîsidir. İnsan, hayatı boyunca edep ve irfanını devam ettirirse, Cennete layık bir kıymet alır. Evet, cismin güzelliği geçicidir. Onun da en ihtişamlı vakti, bir gül gibi açılan gençlik çağıdır. Bu dönemin letafet ve taravetine doyum olmaz; amma ne çare ki, geçici olduğundan, kısa bir zamanda sararır, solar ve bir rüzgâr gibi uçar gider. Eğer insan, o gençliği gaflet ile değil de, Cenab-ı Hakk'ın rızasına uygun geçirerek, iffet dairesinde muhafaza ederse o fani olan gençliğini ebedileştirmiş olur.

Bütün gençler bu konuda edep ve hayâ timsali olan Hazret-i Yusuf'u (as) kendilerine rehber edinmeli, o tatlı gençlik nimetini, iffet ve istikamet dairesinde geçirip ebedi bir gençlik kazanmak için azamî gayret göstermelidirler. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yusuf'un (a.s) kıssasının anlatılmasının hikmeti de gençlere örnek olması içindir. Zira, Hz. Yusuf (as.) diğer peygamberlerin duçar oldukları imtihanlardan daha dehşetli, daha elim ve daha zor olan büyük bir imtihanı, Allah'ın inayeti, sabır ve takvası, iffet ve hayâsı, sıdk ve emaneti, ilim ve irfanı sayesinde kazanmış Mısır'da en ali bir makama çıkmıştır.

Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade buyrulur:

"Şehirde bazı kadınlar da 'Azizin karısı, delikanlısından murat almaya kalkmış, sevgi yüreğini yakıp kavuruyormuş, görüyoruz ki, kadın çıldırmış besbelli...' dediler."

"Azizin karısı, onların gizliden gizliye dedikodu yaydıklarını işitince, onlara davetçi gönderdi ve onlara mükellef bir sofraya hazırladı. Her birine bir bıçak verdi, beri taraftan da Yusuf'a 'Çık karşılana!..' dedi. Görür görmez hepsi onu gözlerinde çok büyüttüler ve (şaşkınlıkla) ellerini kestiler. Dediler ki: 'Hâşâ! Allah için, bu bir insan değil, olsa olsa yüce bir melektir.'"

"İşte" dedi, "bu gördüğünüz, beni hakkında kınadığınız (gençtir). Yemin ederim ki, ben bunun nefsinden yararlanmak istedim de o, namuslu davrandı. Yine yemin ederim ki, emrimi yerine getirmese, muhakkak zindana atılacak ve kesinlikle zelillerden olacaktır."

"Yusuf dedi ki: Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni davet ettikleri şeyden daha sevimidir. Eğer sen, bu kadınların tuzaklarını benden uzak tutmazsan, ben onların tuzağına düşerim ve cahillik edenlerden olurum."[\[8\]](#)

Allah'a Karşı Edep Nasıl Olmalı?

Şunu hemen ifade edelim ki, hayâ ve edep, öncelikle insanı yoktan var eden, onu hadsiz nimetlerle besleyen, her yerde hazır ve nazır olan, bütün kâinatı ve yarattığı her mahlûku murakabe eden Cenab-ı Hakk'a karşı olmalıdır. Kişi, önce Cenab-ı Hakk'tan, sonra da insanlardan utanmalıdır. Zaten Allah'tan hayâ etmeyen insanlardan da utanmaz; insandan utanmayan kimse de Allah'tan utanmaz. Nitekim bir hadis-i şerifte

“Hayâ imandan bir şubedir.” buyrulmuştur.

Peygamber Efendimiz (sav.) bir gün; **“Allah'tan gereği gibi hayâ edin.”** buyurdular. Bunun üzerine yanında bulunan sahabeler: *“Ya Resulallah! Elhamdülillah biz Allah'tan hayâ ediyoruz.”* deyince, Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular:

“Allah'tan hakiki olarak hayâ etmek; gözünü, kulağını, haram olan şeylerden korumak, haram yemekten ve zinadan sakınmak, ölümü ve dünyanın fani olduğunu düşünmektir. Ahiret mutluluğunu isteyen kimse, dünya ziynetlerine önem vermez. İşte böyle yapan kimse, Allah'tan hakıyla utanmış olur.”[\[9\]](#)

Bediüzzaman Hazretleri;

“Her şeyi bilen ve gören ve hiçbir şey ondan gizlenemeyen Allâm-ül Guyub'a karşı edeb nasıl olur? Sebeb-i hacalet olan haletler, ondan gizlenemez. Edebin bir nev'i tesettürdür, mûcib-i istikrah hâlâtı setretmektir. Allâm-ül Guyub'a karşı tesettür olamaz?” sualine şu harika cevabı verir:

“Evvelâ: Sâni'-i Zülcelal nasıl ki kemal-i ehemmiyetle san'atını güzel göstermek istiyor ve müstekreh şeyleri perdeler altına alıyor ve nimetlerine, o nimetleri süslendirmek cihetiyle nazar-ı dikkati celbediyor. Öyle de: Mahlûkatını ve ibadını sair zîşuurlara güzel göstermek istiyor. Çirkin vaziyetlerde görünmeleri, Cemil ve Müzeyyin ve Latif ve Hakîm gibi isimlerine karşı bir nevi isyan ve hilaf-ı edeb oluyor. İşte Sünnet-i Seniyedeki edeb, o Sâni'-i Zülcelal'in esmalarının hududları içinde bir mahz-ı edeb vaziyetini takınmaktır.”

...

“Meselâ: 'Gaffar' ismi, günahların vücudunu ve 'Settar' ismi, kusuratin bulunmasını iktiza ettikleri gibi; 'Cemil' ismi de, çirkinliği görmek istemez.

'Latif, Kerim, Hakîm, Rahîm' gibi esma-i cemaliye ve kemaliye, mevcudatın güzel bir surette ve mümkün vaziyetlerin en iyisinde bulunmalarını iktiza ederler. Ve o esma-i cemaliye ve kemaliye ise, melaike ve ruhanî ve cinn ve insin nazarında güzelliklerini, mevcudatın güzel vaziyetleriyle ve hüsn-ü edepleriyle göstermek isterler.”[10]

Evet, Cenab-ı Hakk’a iman edip, emir ve yasaklarına riayet ederek nefsini ıslah edenler, onu hakiki sevenler, edep, hayâ ve iffet dairesinde hareket edip rızasına uygun yaşayanlar, Hz. Peygamber’i dinleyip itaat edenler, ebedî bir hayatta nihayetsiz nimetlere ve saadetlere mazhar olacaklardır. Bediüzzaman Hazretleri [On Birinci Söz](#)’de çok harika bir temsil ile şöyle anlatmaktadır:

“Bunlar (birinci güruh) güzelce (Peygamber Efendimiz’i) dinlediler, iyice kabul edip tam istifade ettiler. Padişahın marziyatı dairesinde amel ettiler. Onların şu edepli muamele ve vaziyetleri o padişahın hoşuna geldiğinden onları has ve yüksek ve tavsif edilmez diğer bir saraya davet etti, ihsan etti. Hem öyle bir Cevvad-ı Melik’e lââyık ve öyle muti ahaliye şayeste ve öyle edepli misafirlere münasip ve öyle yüksek bir kasra şâyan bir surette ikram etti, daimî onları saadettlendirdi.”

Yaratılış gayesini unutan, Cenab-ı Hakk’ı tanımayan, Hz. Peygamber’i dinlemeyen diğer güruhun vaziyetlerini ise şöyle ifade eder:

“Akılları bozulmuş, kalpleri sönmüş olduklarından, saraya girdikleri vakit, nefislerine mağlup olup lezzetli taamlardan başka hiç bir şeye iltifat etmediler; bütün o mehasinden gözlerini kapadılar ve o üstadın irşadatından ve şakirtlerinin ikazatından kulaklarını tıkadılar. Hayvan gibi yiyerek uykuya daldılar. İçilmeyen, fakat bazı şeyler için ihzar edilen iksirlerden içtiler. Sarhoş olup öyle bağırıyorlar, karıştırdılar; seyirci misafirleri çok rahatsız ettiler. Sâni’-i Zîşan’ın düsturlarına karşı edepsizlikte bulundular. Saray sahibinin askerleri de onları tutup, öyle edepsizlere lââyık bir hapse attılar.”

Kur’an’a Karşı Edep

Her Müslüman’ın Kur’an’a karşı edeple hürmette bulunması dini bir vecibedir. Ezeli ve ebedi, sönmeyen ilahi bir güneş olan Kuran-ı Kerim, akıl ve kalbimizi nurlandırdığı gibi, bütün kâinatı da nurlandırdı. Aynı şekilde, ahiretimizi de

---

o aydınlatacaktır. Bu bakımdan, ona karşı en küçük bir edepsizlik ve hürmetsizlik insanı helakete götürür.

Kur'an-ı Kerim'i öğrenip öğretmek, onun emrettiği şeyleri yapıp, yasakladığı şeylerden kaçınmak, ihtiva ettiği bütün ulvi hakikatleri ferdi ve içtimai hayatımıza tatbik etmek, haber verdiği hadiseler üzerinde düşünüp ibret almak, onun kutsiyetini bütün yönleriyle anlamaya çalışmak Kur'an-ı Kerim'e karşı en büyük bir edeptir.

"...kâinat semasında daim parlayan ve hiçbir vakit gurub etmeyen, âlem-i hakikatin Şemsüşşümus'u olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ı"[\[11\]](#) huzu ve huşu içinde okumak, onu dinlerken Peygamber Efendimiz'den (sav.) dinler gibi dinlemek gerekir. Kur'an-ı Kerim'e abdestsiz dokunmamak edeptir. Zira bir ayette mealen şöyle buyrulur:

"Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası dokunamaz."[\[12\]](#)

Elbette ki, burada kastedilen sadece maddi temizlik değildir. İnsan abdest alarak maddi kirlere temizlendiği gibi, akıl, kalb ve ruhunu da manevi kir olan günahlardan ve batıl fikirlerden temizlemelidir.

Şanlı ecdadımız Kuran'a karşı nihayetsiz derecede bağlılıkları, son derece edep ve hürmetleri ve onun feyzinin ruhlarında yerleşmesine azami gayret göstermeleri sayededir ki, altı yüz yıldan fazla bir zamanda Kur'an-ı Hakîm'in bayraktarı olarak, bütün cihana karşı meydan okuyup, Kuran'ın ulvî hakikatlerini ilân etmişlerdir.

Osmangazi daha genç iken, Peygamber Efendimiz'in (sav.) neslinden gelen Şeyh Edibali'ye misafir olur. Gece istirahat etmesi için kendisine ayrılan odanın duvarında asılı olan Kur'an-ı Kerim'i görünce; "Ben bu Allah kelamının olduğu yerde nasıl yatarım" diyerek ona hürmeten ellerini bağlar ve sabaha kadar Cenab-ı Hakk'a niyazda bulunur. Sabaha yakın yorgunluktan gözleri kapanınca şöyle bir rüya görür: Bir ses ona şöyle der:

"Mademki sen ellerini bağlayıp büyük bir edeple Kur'an-ı Kerim'e hürmet ettin, senin evlatların da nesilden nesile şan ve şerefe nail olsun ve insanlar arasında hürmet görsünler."

Bu durum sadece bir geceye has değildir. Zira Osman Bey, hayatı boyunca Kuran'ın emirlerine uymuş ve onun ulvi hakikatlerini kendine rehber etmiştir. Osman Bey'in manevi mürşidi olan Edebalı: **"Sen ve senin zürriyetin, yeryüzüne hâkim olacak bir devlet kuracaksınız."** dedikten sonra, genç aşiret beyine kendi kızını vermek suretiyle onun o meşhur rüyasını fiilen de tabir etmiş oluyordu.

Yavuz Sultan Selim Han da Topkapı Sarayı'nda mukaddes emanetler kısmında kırk

---

hafızın münavebeden yirmidört saat Kur'an okumalarını ihdas etmiştir. Hatta sırası geldiğinde kendisinin de Kur'an tilavet eylediği tarihî vesikalarla sabittir.[13]

Bu kutsi ve ulvi hizmet, muvakkaten inkıtaa uğramış olsa da inşaallah kıyamete kadar devam edecektir.[14]

Bir darülfünun mahiyetinde olan Enderun mektebinde öncelikle Kur'ân-ı Kerim, tecvid, akâid, ilmihâl, Arapça, Farsça, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, sarf, nahiv, belagat, hitabet ve hikmet gibi din-i ilimler; sonra diğer ilimler okutulurdu. Bu da onların Kur'an-ı Kerim'e olan edep ve bağlılıklarını göstermektedir.

Osmanlı'da bir çocuk zarif ve edepli bir dünyada büyüdü. Zira onun yetiştiği bütün ortam **“Edep Ya Hû”** hitabına muhatap olmak üzerine bina edilmişti. İslam terbiyesi ve nezaketi fert ve cemiyette hâkim idi. Hanımlar kocalarına, beyefendi, onlar da eşlerine hanımefendi diye hitap ederlerdi.

Osmanlı padişahları saraya alacakları insanları önce Enderun mektebinde yetiştirir, sonra saraya kabul ederlerdi. Çünkü sarayın nizam ve intizamı; ahenk ve huzuru her şeyden önce Enderun'da aldıkları terbiyeye, eğitim ve öğretime bağlıdır. Aksi halde o sarayda edep ve hayâdan, huzur ve saadetten bahsetmek mümkün olmazdı.

Talebelerin nezafet ve âdab-ı muaşeret kurallarına uymalarına son derece itinâ gösterilir, onların edep ve hayâlî yetişmelerine dikkat edilirdi. Yere tükürmek, öksürürken mendili ağza kapamamak ve kirli elbise giymek cezayı gerektirirdi.

Bütün vakit namazları cemaatle eda edilir, eğer padişah İstanbul'da ise sabah namazları Ayasofya Camii'nde padişahla beraber kılınırdı. Uyuma saatleri ile kalkışlar güneşin doğuşuna ve yatsı namazının vaktine göre ayarlanırdı. Perşembe günleri yatsıdan sonra her odada, topluca padişahın sıhhat ve selameti, devletin ve milletin huzur ve bekası için dua edilirdi.

Hanımlarda Edep

Şu da bir hakikattir ki, edep ve hayâ, her insanda güzel olmakla beraber, hanımlarda daha da güzeldir. Çünkü onlar, edep ve hayânın şefkat ve merhametin birer timsalidirler. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: *“Hayâ güzeldir, fakat kadında daha güzeldir.”*

Evet, hanımları fazilet ve irfana sevk edecek hakikat ise, Allah korkusu, ilim, irfan, fazilet, edep ve hayâdır. Bu güzel meziyetler ile bezenen hanımlar kemale erer ve cennet hatunu olmaya liyakat kesbederler. Bunlardan mahrum olan bir hanımın dış güzelliği bir kıymet ifade etmez. Onda asıl olan hüsn-ü sirettir.

Bediuzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

“Kadının en cazibedar, en tatlı güzelliği, kadınlığa mahsus bir letafet ve

---

nezaket içindeki hüsn-ü sîretidir. Ve en kıymetdar ve en şirin cemali ise; ulvî, ciddî, samimî, nuranî şefkatidir. Şu cemal-i şefkat ve hüsn-ü sîret , âhir hayata kadar devam eder, ziyadeleşir.”[15]

“Mimsiz medeniyet, taife-i nisayı yuvalardan uçurmuş, hürmetleri de kırmış, mebzul metayı yapmış. Şer’-i İslâm onları Rahmeten davet eder eski yuvalarına. Hürmetleri orada, rahatları evlerde, hayat-ı ailede. Temizlik zînetleri. Haşmetleri, hüsn-ü hulk; lütf-u cemali, ismet; hüsn-ü kemali, şefkat; eğlencesi, evlâdı.”[16]

Her türlü güzel ahlâk; kalbi iman, edep ve hayâ ile bezenmiş hanımlardan nebean etmektedir. Bir hanım, fikrini hakikat nurlarıyla ne kadar tenvir ederse insanlığa o derece faydalı olur ve devletine ve milletine faydalı olacak evlatlar yetiştirir. Onların eşsiz şefkatleri ve halis ubudiyetleri rahmet-i ilâhiyeyi celp eder. Bu vasıfları taşıyan hanımları Peygamber Efendimiz (sav.) “*Cennet annelerin ayakları altındadır.*” buyurarak meth ü sena etmiştir. Acaba dünyadaki bütün şairler, edipler ve mütefekkirler toplansalar kadınları bu şekilde methedebilirler mi? İşte, İslâm’ın kadına verdiği değer budur.

Asr-ı Saadete kadar kadınlara bir değer verilmezdi. Onlar bir ev eşyası gibi alınıp satılırlardı. İslâm dini onları bu zilletten kurtarmış, şeref ve haysiyetlerini muhafaza altına almış ve onları gerçek hürriyetlerine kavuşturup, kadınlık tahtına oturtturmuştur.

Maalesef günümüzde nefis-i emaresinin kölesi ve mahkûmu olan, mal ve para hırsıyla sarhoş olan, haddini aşan, kendinden geçen, namus, edep, nezaket, terbiye, hicap iffet ve hayâ duygularından mahrum olan, şeref ve haysiyetten bihaber nefisperest ve sefih medeniyetle sarhoş olan bir kısım kimseler, cahiliye devrinde olduğu gibi, hanımları bir eşya ve reklâm aracı olarak görmektedir. İslam nazarında bir hanım, devletleri idare edecek olan kahramanları yetiştirecek anne adayı, çocukların en müessir mürebbisi ve ruhundaki hassas yapı itibariyle erkeklerden daha şefkatli mümtaz bir varlıktır.

Avırlı Efe Hazretleri bir beytinde şöyle der:

*"Gayet şecaatli erler var idi,
Nisası ricali hayâdar idi.
Edepli erkânlı bir diyar idi,
Mevla'ya emanet olsun Erzurum."*

Eskiden Erzurum'da hanımlar, çok zaruri bir durum olmadıkça dışarı çıkmazlardı. Onların her biri âdeta birer edep ve hayâ timsali idiler.

Burada tesettür konusuna da kısaca değinmek istiyorum. İslam dininde tesettür, örtünmek anlamındadır. Tesettür de namaz, hac, zekât ve oruç tutmak gibi İslam'ın birer emridir. Bu emirleri yerine getirmeyen günahkâr okur, ama inkâr eden Allah korusun iman dairesinden çıkar. Zira tesettür, Cenab-ı Hakk'ın bir emridir ve ayetle sabittir.

Bir ayette mealen şöyle buyrulur:

"Mümin kadınlara da söyle, gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar: görünmesi zaruri olanların dışında ziynetlerini açmasınlar ve başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar; ..." [17]

Elmalılı Hamdi Yazır Efendi bu ayeti uzun bir şekilde tefsir etmiştir. Burada kısa bir özetini sadeleştirerek dikkatinize sunmak istiyorum:

*"Kadının **ziyneti** denilince örfte taç, küpe, gerdanlık, bilezik ve elbise süsleri gibi şeyler anlaşılır. Bu ziynetleri açmak bile yasak olunca, bunların mahalli olan bedeni açmak onlardan evvel nehyedilmiş olur. Yani bedenlerini açmak şöyle dursun, üzerlerindeki ziynetleri bile açmasınlar. Bir kısım ulema, ayette ifade edilen ziynetten muradın, ziynetin mahalli olan yerlerinin örtülmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Bazıları ise ziynetten muradın, mücerret beden olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü, kadının gerçek ziyneti bedenidir. Ayrıca örtünün kendisi de kadının bir ziynetidir." [18]*

Başka bir ayette ise şöyle buyrulur:

"Ey peygamber, hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, dış elbiselerinden (cilbablarından) üzerlerini sıkıca örtsünler! Bu, onların tanınmalarına, tanınıp da eziyet edilmemelerine en elverişli olandır. Bununla beraber Allah, çok bağışlayıcıdır, merhamet edicidir." [19]

Yine Merhum Hamdi Yazır Efendi bu ayetin tefsirinde şöyle buyurur:

Müminlerin kadınlarında aslanan hürriyet olduğu için, bundan kast olunanın hür kadınlar olduğu beyan edilmiştir. Araplarda tesettür adet değildi. Cahiliyet devrinde kadına hürmet yoktu. Eski cahiliye kadınlarında erkeklerin dikkatlerini çekecek şekilde göz alıcı biçimde açık saçık çıkan, açılıp saçılan orta malı olanlar bulunurdu. İslam ise kadının şanını iffet ve ismetle, vakar ve haysiyetle yükseltiyordu.

“Mümin erkeklere söyle, gözlerini sakınsınlar.” (Nur, 24/30) ve **“Mümin kadınlara da söyle, gözlerini sakınsınlar.”** (Nur, 24/31), mümin erkeklerin ve mümin kadınların, yani bir cinsin karşı cinse göz dikmeyip, bakışlarını kısarak edeplerini ve iffetlerini korumayı öğreterek terbiyelerini yükseltmiş olduğu gibi, burada da imanlı hür kadınların hiçbir şekilde eziyete uğramamalarını pekiştirmek için buyruluyor ki: **“Cilbablarından üzerlerini sıkı örtsünler.”**

H. Aişe'den rivayet edilmiştir ki;

“Ensar kadınlarına Allah rahmet etsin. Bu 'Ey Peygamber, hanımlarına, kızlarına bütün müminlerin kadınlarına da söyle.' âyeti indiği zaman mırtlarını yardılar, onunla başlarını sardılar da Resulullah'ın arkasında öyle namaz kıldılar ki, sanki başlarında kargalar varmış gibi...”

demıştır. Bu tesettür onların tanınmalarına, dağınık cariyelerden, adi kadınlardan vakar ve heybetle seçilerek hürmet edilmelerine ve dolayısıyla incitilmemelerine elverişli olan biçimdir. Gerçi eziyeti kendilerine davet edecek olan içi bozukları örtü tutacak değildir. Fakat imanlı, temiz kadınların, kirli bakışlardan yuvalarında gizli inciler gibi korunmuş kalmalarına en uygun olan biçim de budur. Asıl o zamandır ki onlara eziyet edecek olanların açık bir vebal ve iftira yüklenmiş oldukları ortaya çıkar. Ve dolayısıyla bundan önceki ve sonraki ayetlerin hükümlerine dâhil olacakları anlaşılır. Bununla birlikte Allah bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulunuyor. Burada yukarıdaki ayetlerin eki gibi getirilen bu son cümle çok anlamlıdır. Bu bize şu manaları ilham eder:

1. Allah'ın bağışlaması çoktur. Bugüne kadar geçmiş açıklıkları bağışlar. O kusurları örter. Rahmeti de çoktur; bundan böyle emrini tutanları rahmetiyle arzusuna çok ulaştırır.
2. Allah bağışlayıcı ve merhametli olduğu içindir ki, kadınlara eziyet edilmesine razı olmaz ve onun için örtülmelerini emreder.”[20]

[Ayşe bint Ebu Bekir](#)'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (sav.) şöyle buyurdular:

“Allah’a ve ahiret gününe inanan bir kadına ergenlik çağına varınca

---

yüzü ve şuraya kadar elleri dışında herhangi bir yerini açması helal değildir."

Bediüzzaman Hazretleri Yirmi Dördüncü Lem'a adlı risalesinde tesettürün ehemmiyetini ve hikmetlerini çok harika bir şekilde izah etmektedir. Burada çok kısa bir bölümünü dikkatinize sunmak istiyorum:

"Tesettür, kadınlar için fitrîdir ve fitratları iktiza ediyor.

...medeniyetin ref-i tesettürü, hilaf-ı fitrattır. Kuran'ın tesettür emri fitrî olmakla beraber, o maden-i şefkat ve kıymetdar birer refika-i ebediye olabilen kadınları, tesettür ile sukuttan, zilletten ve manevî esaretten ve sefaletten kurtarıyor."

Şunu da ifade edelim ki, tesettür sadece başörtüsü demek değildir. Mesela, Arapça bir kelime olan hicab terimi, sadece fizikî örtünmeyi değil, aynı zamanda tevazu, mahremiyet, takva, edep, perde ve ahlâk gibi kavramları da ifade eder. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

"Ey Âdemoğulları, size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise indirdik. Hayırlı olan, takva elbisesidir. İşte bu(nlar), Allah'ın âyetlerindedir, belki düşünüp öğüt alırlar."[\[21\]](#)

Bu ayette takvanın yani Allah korkusunun en güzel ve hayırlı bir elbise olduğu ve insanı her türlü kötülüklerden muhafaza ettiği ders verilmektedir.

Hz. Ali (r.a) şöyle buyurur: "Bir kimse utanma elbisesini giyinse, yani hayâyı kendine şiar edinse insanlar o kişinin aybını göremez"

Evet, takva, hayâ, edep ve iffet elbisesi, hurilerin giydikleri ipeklerden daha üstün, daha kıymetli, daha itibarlı, daha zarafetli ve daha şerefli bir elbisedir. Takva gerdanlığını takan, ubudiyet tacını giyen, iffet ve hayâ libasına bürünen hanımlar, Allah tarafından sevilir, Peygamber Efendimiz'in (sav.) meth ü senasına mazhar olur, herkes tarafından izzet ve ikram görürler. Cennet'e layık bir kıymet alır, ebedî bir hayatta nihayetsiz nimetlere ve saadetlere mazhar olurlar. Böyle bir elbiseden mahrum olanlar, saçaklı saraylarda ve bahçeli köşklere de yaşasalar, zümrüt, elmas, yakut ve pırlantalarla da bezenseler, altın ve gümüşlerle süslenmiş sırmalı libaslar da giyseler gerçek manada bir şeref ve itibar sahibi olamazlar.

Aristo'ya; “Kadınlarda en çok sevilecek şey nedir?” diye sorulunca, “**Utanma duygusundan dolayı yüzlerinin kızarmasıdır.**” diye cevap verir.

Şu ayet-i kerimeler de başta Peygamber Efendimiz'in (sav.) hanımları olmak üzere, bütün mümin kadınların takva dairesinde yaşamalarını, oturup kalkmalarına, konuşmalarına dikkat edip edep; edep, hayâ, iffet ve vakarla hareket etmelerini şöyle nazara verilir:

“Ey peygamberin hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer takva ile korunacaksanız, konuşurken kırıtmayın da kalbinde bir hastalık bulunan kimse tamaha düşmesin. Güzel ve dosdoğru söz söyleyin. Hem vakarınızla evlerinizde durun da önceki cahiliyet devrinde olduğu gibi süslenip çıkmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah ve Resulü'ne itaat edin. Ey ehli beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz, pak yapmak istiyor.”[\[22\]](#)

Ana Babanın En Önemli Vazifesi, Ahlaklı ve Vatanperver Evlatlar Yetiştirmektir

Evet, her türlü güzel ahlâk; kalbi iman, edep ve hayâ ile bezenmiş kadınlardan nebean etmektedir. Bir kadın, fikrini hakikat nurlarıyla ne kadar tenvir ederse insanlığa o derece faydalı olur. Onların eşsiz şefkatleri ve halis ubudiyetleri rahmet-i ilâhiyeyi celbeder.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.v)

“Cennet annelerin ayakları altındadır.”

meth ü senasına mazhar olan şuurlu, edepli ve hayâlî hanımların yetiştirdiği evlatlar, toplumun birer güzide fertleri olarak ailesine, vatanına ve milletine faydalı olurlar. Evet, her hane memleketin küçük bir numunesidir. “*Ve herkesin hanesi, küçük bir dünyasıdır.*”[\[23\]](#) Yarın memleketi idare edecek kişiler, ilk terbiyeyi o hanede alırlar. Bir evladın ilk mektebi, validesinin kucağıdır. Ana ve babanın en önemli vazifesi, geleceğimizin teminatı olan yavrularımızı ahlaklı, edepli, vefakâr, fedakâr, çalışkan, âlicenap ve vatanperver evlatlar olarak yetiştirmektir. Bu görev ikinci olarak öğretmenlere ve âlimlere düşmektedir. Nefsi ve ahlâkî terbiye, ebeveyni tarafından, fikrî ve ilmî terbiye ise, eğitimciler tarafından verilir. Terbiye; çocukların ve gençlerin güzel ahlâk ile yetiştirilmesidir. Peygamber Efendimiz (sav.)

“Hiçbir baba çocuğuna güzel ahlâktan daha iyi bir hediye (miras) veremez.”

“Bir babanın çocuğunu eğitip terbiye etmesi maddî sadaka dağıtmasından daha hayırlıdır.”

buyurarak anne-babaların en mühim ve asli vazifelerinin çocuklarını güzel ahlâk ile yetiştirmek olduğunu ifade etmektedir. Zira *çocukluktan başlayan bu terbiyenin ilk mektebi aile yuvasıdır. İlk muallimi ise annedir.* Bu bakımdan, bir ana babanın evlatlarına bırakacağı en kıymetli ve en hayırlı servet, fazilet, marifet ve güzel ahlaktır.

Annenin vazifesi, çocuk daha anne karnındayken başlar. Bundan dolayı annenin helal ve harama çok dikkat etmesi, çocuğu haram ile beslememesi gerekir. Çünkü haramla beslenen çocuğun ne ailesine, ne milletine, ne de devletine bir faydası olmaz. Bilindiği üzere ilk altı yaşa kadar verilen eğitim ile çocuğun huyu ve şahsiyeti şekillenir.

Malumdur ki, her insanın yaratılışında iyiye ve kötüye, hayır ve şerre, hidayet ve dalalete kabiliyet mevcuttur. şayet o ruh ve Allah korkusu, istikamet, iffet, takva, tevazu, hilim, edep, hayâ ve şecaat gibi güzel ahlâkla ıslah edilmezse, bayağı hislerin ve şehvanî arzuların tesiriyle hayvandan aşağı bir derekeye düşer.

Çocuk, fıtraten temiz ve günahsızdır. Onu iyilik ve güzelliğlerle donatacak annedir. İyi bir terbiyeci sayesinde çocuk ileri yaşlarda manen olgunluğa ve kurtuluşa erebilir. Anne, çocuğuna özellikle dini terbiye verirken bilinçli davranmalı; korkutmadan, çocuğa kâinatın yegâne sahibi olan Rabbini tanıtmalı ve sevdirmelidir. Cenab-ı Hakk'ın verdiği nimetleri ona hatırlatarak, O'nun affedici, mükâfatlandırıcı, koruyucu, merhamet edici sıfatlarını telkin etmelidir. Bu bakımdan annenin vazifesi ve sorumluluğu büyük olduğu kadar zordur da. Zira memleketin geleceğine yön veren şahsiyetlerin yetiştirilmesinde en önemli görev annelere düşmektedir.

Her insanın iman, ibadet, helal ve haramla ilgili bilgileri öğrenmesi ve çocuklarına öğretmesi farzdır. Yani annelerimiz geleceğimizin teminatı olan gençleri yetiştirmede vazifeli oldukları için, evvela kendilerini İslâmi bilgilerle yetiştirmelidirler. Bu durum ihmal edilirse, annenin çocuklarına faydadan çok zararı dokunur. İslami terbiyeden ve onun ulvî hakikatlerinden mahrum olan cahil bir anneden terbiyeli ve ahlâklı bir çocuk yetiştirmesi beklenemez. *“Beşiği sallayan el, dünyaya yön veren, tarihin akışını değiştiren eldir.”* sözü darb-ı mesel olmuştur. Bediüzzaman Hazretleri de annenin hem kendi eğitiminde hem de çocuk eğitiminde

---

nasıl önemli bir yere sahip olduğunu şöyle dile getirir:

"Evet, insanın en birinci üstadı ve tesirli muallimi, onun validesidir. Bu münasebetle ben kendi şahsımda kat'î ve daima hissettiğim bu manayı beyan ediyorum:"

"Ben bu seksen sene ömrümde, seksen bin zatlardan ders aldığım halde, kasem ediyorum ki; en esaslı ve sarsılmaz ve her vakit bana dersini tazeler gibi merhum vâlidemden aldığım telkinat ve manevî derslerdir ki; o dersler fitratımda, âdeta maddî vücudumda çekirdekler hükmünde yerleşmiş. Sair derslerimin o çekirdekler üzerine bina edildiğini, aynen görüyorum. Demek bir yaşımdaki fitratıma ve ruhuma, merhum vâlidemin ders ve telkinatını, şimdi bu seksen yaşımdaki gördüğüm büyük hakikatler içinde birer çekirdek-i esasiye müşahede ediyorum."

"Ezcümle; meslek ve meşrebimin dört esasından en mühimi olan şefkat etmek ve Risale-i Nur'un da en büyük hakikatı olan acımak ve merhamet etmeyi, o vâlidemin şefkatli fiil ve halinden ve o manevî derslerinden aldığımı yakînen görüyorum."[\[24\]](#)

Evet, ebeveynin yerine getirmesi gereken en mühim vazifelerin başında; Cenab-ı Hakk'ın kulları üzerindeki hakkını ve kulların birbirine karşı olan vazifelerini anlatmak gelir. Ayrıca çocuğa, topluma zarar veren yalan, hile, hıyanet, sefahat, hayâsızlık ve iffetsizlik gibi kötü ahlâkın zararlarını da anlatmaları gerekir. Çocuğun terbiyesinde en birinci gaye, Allah ve Peygamber sevgisini onların kalp ve ruhlarına nakşetmektir. Çocuğun seviyesine uygun ibret verici hikâyeler ve güzel menkıbelerle bu sevgiyi tekid ve teyit etmek gerekir.

Çocuklar evin içinde görüp işittiklerini bir fotoğraf makinesi gibi alarak kendi hayatlarına uygularlar. Bu yönden anne ve babalar çocuklar için modeldir. Çocukların müspet veya menfi davranışları, anne ve babasının hareketlerinden kaynaklanır. Peygamber Efendimiz (sav.) şöyle buyurmaktadır:

"İnsan ölünce amel defteri kapanır. Ancak üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i cariye, kendisinden faydalanılan ilim veya kendisine hayır dua eden salih evlat."

Bu hakikate binaen hayırlı bir evladın güzel hasletlerinden dolayı anne babasına sevap yazılır.

Bediüzzaman Hazretleri bu hakikati şöyle ifade eder:

*"Fakat o çocuğun hayat-ı ebediyesi tehlikeye girdiğini düşünmüyor ve dünya hapsinden kurtarmağa çalışıyor, Cehennem hapsine düşmesini nazara almıyor. Fitrî şefkatin tam zıddı olarak o masum çocuğunu, âhirette şefaathçi olmak lâzım gelirken davacı ediyor. O çocuk, **'Niçin benim imanımı takviye etmeden bu helâketime sebebiyet verdin?'** diye şekva edecek. Dünyada da terbiye-i İslâmiyeyi tam almadığı için, validesinin hârîka şefkatının hakkına karşı lâyıkiyla mukabele edemez, belki de çok kusur eder."*

"Eğer hakikî şefkat sû'-i istimal edilmeyerek, bîçare veledini haps-i ebedî olan Cehennem'den ve i'dam-ı ebedî olan dalalet içinde ölmekten kurtarmaya o şefkat sırrı ile çalışsa; o veledin bütün ettiği hasenatının bir misli, vâldesinin defter-i amalîne geçeceğinden, vâldesinin vefatından sonra her vakit hasenatları ile ruhuna nurlar yetiştirdiği gibi, âhirette de değil davacı olmak, bütün ruh u canı ile şefaathçi olup ebedî hayatta ona mübarek bir evlâd olur." [25]

Hız. Ali Efendimiz (ra.) bir gün kabir ziyareti esnasında bir kişinin büyük bir azap içinde olduğunu müşahede eder ve bu durumdan dolayı çok müteessir olur. Aradan biraz zaman geçer ve Hız. Ali yine o kabirdeki kişinin mezarını ziyaret eder. Bu kez onun azap görmediğini ve yerinin âdetâ cennet bahçelerinden bir bahçeye tebdil edildiğini müşahede eder. Bunun üzerine o insanın kim olduğunu ve hayatta iken ne işle meşgul olduğunu araştırır. Onu tanıyanlar; "Onun bir çalgıcı olduğunu, vefatından sonra da oğlunun okuyup büyük bir âlim olduğunu söylerler."

Bu ibretli hadiseden de anlaşıldığı gibi bir ana baba, günahkâr olarak ölür, ama geride bırakmış olduğu hayırlı bir evladı sayesinde evliyalarla dirilebilir. Nitekim bir âyette mealen şöyle buyrulur:

"Kim güzel bir şefaathle (hayır ve iyiliklere aracı, vasıta olmakla) şefaath ederse, bundan kendisine bir sevap (hisse) vardır. Kim de kötü bir şefaathle (kötülüğe delil olmak ve yardım etmekle veya kötülük çıkırını açmakla) şefaathte bulunursa, ondan kendisine bir günah payı vardır. Allah her şeye kadirdir." [26]

Bu ayette geçen şefaath kelimesi; aracı olmak, yardım etmek, hayırlı bir işe vesile olmak ve öncülük etmek anlamlarındadır ve "şefaath-ı hasene" dir. Aynı şekilde insanlara her türlü menfi ve zararlı alışkanlıklar kazandırmak için gayret etmek de

---

“şefaati seyri” olarak ifade edilmektedir. Bu bakımdan, hayır ve hasenata vesile olanlara büyük ecirler olduğu gibi, her türlü kötülüğe kapı açanlara da büyük bir vebal vardır.

Edep ve hayâdan mahrum olan bir kimsenin evladı, faziletli ve edepli olursa, babasının ayıp ve noksanlıklarını örter. Aksine bir baba ne kadar şerefli ve faziletli olursa olsun, eğer onun evladı edepten mahrum ise babasının izzet ve şerefini yıkar ve perişan eder.

Evet, edep, hayâ ve iffetten mahrum olan ailelerden metin ve kavi bir millet teşekkül edemez. O halde, nesl-i cedidi dinin elmas zinciriyle bağlamak, edep ve hayâ ile teçhiz etmek lazımdır ki, istikbalimizi sağlam temeller üzerine bina edelim. Öyle ise, en büyük himmet ve gayret, insanın ıslahına, terbiyesine, ahlâk ve faziletinin tekmiline sarf edilmelidir. Bozulan bütün içtimai çarkların yenilenmesi ve hayat bulması için tedavi, kalp ve dimağdan başlatılmalıdır. Evet, beşeriyetin terbiyesi, kalbin iman ile tenevvürüne, fikrin de ilimle terakki ve tealisine bağlıdır. Zira akıl ile kalbin, ilim ile inancın imtizacı zaruridir ki, âlicenap hassas ruhlara, fazıl dimağlar, ateşin kalpler, ahlâklı ve necip simalar yetiştirilebilsin.

Gençlerin faziletli, ahlâklı ve edepli yetişmelerinde ikinci vazife ise eğitimcilere düşmektedir. Bu vadede en büyük vazife ve mes’uliyet öğretmenlerimize düşmektedir. Eğitimcilerimizin, ilimde muktedir, dinde salâbetli, talebelere şefkatli, gayyur ve hüsn-ü ahlâkta örnek ve hayat-ı milliyemiz üzerinde ciddi bir tesir icra edecek güçte olmaları lâzımdır ki, bu hasletler, öğrencilere sirayet etsin, onlara numune-i imtisal olabilsinler. Böylece millet ve vatanını seven, tarihine, kültürüne, örf ve an’anelerine sınımsız bağlı, yüksek ahlâk sahibi, faziletperver, yüce idealler peşinde koşan ve himmetini sadece milletinde bilen bir nesil yetiştirmek mümkün olabilir. İşte o zaman Milli Eğitimimizden, hasretini çektiğimiz, mahir sanatkarlar, müdakkik âlimler, mütehasıs mütefenninler, dirayetli devlet ricali, müdebbir hükümet adamları, büyük dâhi mütefekkirler, vatanperver şairler zuhur eder.

Bu millet, maddi ve manevi terakkisinde, vatan sevgisi, din ve millet aşkıyla donatılmış, mesuliyet duygusuyla örülmüş, sağlam karakterli, fedakâr öğretmenlerden müteşekkil, eğitilmiş eğitim ordusuna bilhassa ve öncelikle son derece muhtaçtır. Yeter ki, bütün fertlerin vicdanı bir potada eritilsin, ona göre sağlam ve müstakim bir hedef gösterilsin. O zaman, ahlâkta, fazilette, ilme, irfana, sanatta, nasıl parlak ve şaşıla hamlelerin yapılacağı görülecektir. O zaman, din ve mukaddesatını her şeyin üstünde tutan, onu hasbî olarak yaşayıp yaşatmak isteyen, dinin neşrini, dinsizlik cereyanı karşısında en müessir bir ilaç bilen, iman hakikatlerinin ilan ve tebliğini kendine farz bilip, bunu ibadet telakkisi ile yapan, her türlü anarşiden uzak kalarak, memleketin emniyet ve asayişine kuvvet veren, dini; “silah, tahakküm ve tahrip” değil, “irşat, nasihat ve muhabbet” bilen samimi, âlicenap ve hamiyetperver insanlar yetişecektir.

Maalesef bugün, eğitim sistemimiz gençlerimizin yaralarına merhem sürmekten, ıstıraplarını dindirmekten ve endişelerini gidermekten, onları hamiyetli, edep ve

---

hayâlî olarak yetiştirip vatan ve milletine faydalı fertler haline getirmekten pek uzaktır. Eğer bu camia kendi üzerine düşeni yapamazsa, milletin ve hele gençliğin ne hale geleceğini tasavvur ediniz.

Bugün gençliğimiz çoğunlukla, tarihine yabancı, mazisinden habersiz, milletini ve vatanını sevmekten haz duymayan, manevî değerlere sırt çevirmiş, yabancı doktrinlere açık, mesuliyet duygusundan mahrum, şehvanî arzuların zebunu, behimî hislerin mahkûmu, duygusuz, gayesiz, hedefsiz, kozmopolit bir gençlik halini almıştır. “Vatan bir millî ailenin hanesi” olduğundan, Milli Eğitim bu hanenin çocuklarının, gençlerinin kalp ve ruhlarına iman, marifet, istikamet, samimiyet, fazilet, hamiyet, edep, iffet, fedakârlık... gibi mukaddes mefhumları zerk etmekle mükelleftir. Eğer bu yapılmazsa gençlerimizin hissiyatı ilim, irfan ve vatan sevgisi yerine sefahat, ahlaksızlık ve sarhoşlukla kuşatılır ve o zaman fikir ve kültür hayatımız süratle hezimete uğrar ve neticede yabancı kültür ve âdetler karşısında maddî ve manevî hayatımız gitgide erir ve sonunda muzmahil olur gider.

“Dünyada erbab-ı faziletten başka zevk-i saadeti tatmış kimse yoktur. Fazilet, saadete karşı lakayt, saadet ise, fazilete delice âşıktır.... Hissi fazilet ezvâk-ı sâfileden mümtaz bir zevk-i âlidir.” [27]

Burada 8 Aralık 1978 yılında bazı hanımlara yazmış olduğum bir mektubu dikkatinize sunmak istiyorum.

Azize Hemşirelerim ve Afife Kardeşlerim,

Fetânet ve faziletlerinizi ibraz eden mektubunuzu aldım. Sizin gibi Risâle-i Nur'dan ziyâ-yı saadet iktibas etmiş hemşirelerimizin dinimize ait bir hakikati araştırıp sual etmeniz, vicdanımda tasviri mümkün olmayan bir mânevi tesir icra etti. Bu haliniz, kalbimdeki teessür ve teessüflerimi bir derece sürura incirâr ettirdi. Ve benim için güzel bir medâr-ı teselli oldu.

Zira, asırlardan beri Kur'an'ın elmas kılıcını elinde tutan aziz bir milletin hem namus-u haremine, hem mukaddesatına, hem iman ve Kur'an'ına, hem istikâmet ve iffetine, hem hürriyetine, vatan ve canına tecâvüz ve taarruz eden dehşetli dinsizlik ve komünistlik afatı ve bu afatın kabile-i Nur mücahidlerinin yanında açtığı hicran ve elem, kendi çocuklarımızın eli ile şeref ve haysiyetimizi imha ve tahrip etmek istemesi karşısında elbette ulvî vicdanlar, âlicenap ruhlar muazzep olacaklardır. Bu müthiş manzara karşısında müteessir olmamak elde değil. Kabile-i Nur mücahidlerinin yanında sizin gibi nur-i irfanla ziyadan, ümit ve cesaretle meşbû mücahidelerimizin de şu iman ve Kur'an dâvasına milletin himaye ve vikayesi hizmetine sahip çıkmaları ruhuma sürür ve inşirah verdi, medâr-ı teselli oldu. Kalbimdeki teessürleri tebessüme çevirdi.

Risale-i Nur'un Hakikatleriyle

Fedakâr hemşirelerim, sizler -İnşaallah- Risâle-i Nur'un hakikatlerini tahsil edip merhamet, sadakat, edep, hayâ, iffet, rikkat gibi bir çok insani meziyetlere mazhariyetle kalp ve ruhumuzu nurlandırıp bu hakikatlerin kuvveti ile bu milletin mukaddes mefhumlarına hürmetsizlik edenlerin rağmına bu güzel vatanımızı lâtif kokulu çiçekler dolu bir gülistana çevirecek, ecdadımızın en sâdık ve vefadarları olacaksınız İnşaallah... Hem, Risâle-i Nur'un sizlere kazandırdığı marifet ve hakikatlerin kemalâtiyle -biiznillah- dünya ve ukbâda mes'ut ve bahtiyar, hem şu memleketin kurtuluş ve saadetine güzel bir vesile olacaksınız.

Bilirsiniz ki, bu zamanda kemalât ve fazilet, sadece fakülte kapılarından alınmıyor. Görüldü ki bu zamanın tahsili gençlerimizi huzur ve saadete götürecek manadan mahrumdur. Sadece okullar açmakla şu memleketin terakkisini kâfi görenlerin ne kadar gaflet ettikleri, hadiselerle ortaya çıktı, işte pespaye gayelerin, rezilâne arzuların, bâtil fikirlerin pençesine düşen faziletten mahrum, bedbaht gençlik!..

Kardeşlerim, ufkumuzu kaplayan bu zulmâni bulutların zevali, sizlerin de katılacağı âlicenap himmetlere bağlıdır.

Malumunuzdur ki, Bediüzzaman gibi bir büyük insanın doksan senelik hayatının bir muhassalası olan külliyât, sizlerin hayatınıza, tab'ınıza muvafık olarak efkârınızı tenvir eden, nazarınızı billurlaştırıran ziyadar hakikatler manzumesidir. Her bir hakikati, birer tabib-i hâzık misâli, en kederli ruhlara hayat bahşeder, ümit ve inşirah verir, sürûra garkeder. Elhamdülillah, bu marifetler içindeki ulvî zevkler, safalar, lezzetler, huzur ve sükûnlar, sizleri bahtiyar etmeye kâfi ve vâfidir. Bu nurlar ile cihan, nazarınızda bir bağistana, gülistana inkilâb eder. (Cenabı Hakk'a nihayetsiz şükürler olsun ki sizi, nurun hakikatlerine âşinâ kıldı ve onu size de tattırdı.)

Marifete Muhabbet

Evet, marifete, muhabbet başka bir zevktir. Bunun haddi ve pâyânı olamaz ki lisan ve kalem tasvire muktedir olabilsin. Bu hakikatlere bağlı kalan muhabbet, hiç bir sevgi ve muhabbete benzemez. Böyle nezih, sâfi sürûr verici muhabbetlerin ulviyeti ancak ve ancak İlâhi ve Rabbani marifetlerde karardâde olabilir. Böyle bir zevki tatmak isteyenler, Risale-i Nur'un bahçesine girsinler, o bahçede görecekler ki, bağban olan Bediüzzaman, hadsiz marifet çiçeklerini türlü türlü kokular, ayrı ayrı renkler içerisinde nasıl rikkatli ve şefkatli kalplere, müteyakkız dimağlara takdim ediyor. Hem yine bu hakikatleri tâlim etmek isteyenler, Bediüzzaman' ın medresesine uğrasınlar, rahle-i tedrisinde diz çöksünler, dinlesinler; görecekler ki, asırlardır gözlenen ve beklenen o zat, ne kudsi hakikatleri ders veriyor, ne kadar âlî meselelerden bahsediyor. Hakikatin cazibesi ile kalpleri tatmin, ruhları teskin, nefisleri teshir ediyor. Evet, evet... Cihanda marifetullahı mazhar olmak gibi büyük bir saadet yoktur. Bu saadeti hiç bir şeyle kabil-i kıyas değildir. Şevk ve muhabbet denilen ulvî hisleri tatmin eden böyle bir marifet pek büyüktür, pek vasi'dir, pek nezihdir, pek tatlıdır, pek zevklidir. Zaten insan fitratından matlûp da budur, maksûd

---

da bu. Aziz Üstad, büyük muallim bakın nasıl ifade ediyor:

"Çünkü insan, Cemal-i Baki'ye âyinedir, Kemal-i Sermediyeye dellâl-i mazhardır. Ve rah-met-i ebediyeye muhtâc-ı mütefekkindir. İnsan, Cemâl-i Bâki'nin âyine-i müştakıdır, Kemâl-ı Sermedi'nin dellâl-i âşıkıdır. Hem yine bakın Mevlâna Cami ne güzel söylemiş: "Hakiki mahbûb, hakiki matlûb, hakiki maksûd, hakiki mabûd yalnız O'dur."

Bu kemâlin dışındaki kemâller kemâl değil, mahbûb değil, maksûd değil. Derakap zeval ile zedelenen zevkler, alâka-i kalbe değmez, muhabbete lâayık değildir. Fitraten en ziyade sevimli, muhabbetli ve en müstesna mahlûk olan insan fitratına bütün bütün zıt olarak fenada mahvolan bir mahbubun, bir maksudun peşinden koşsa, o mahbûb onun kalbini doyurmaz, çünkü kalp âyine -i Samed'dir, Mahbûb-i Hakiki'den başkasını kabul etmiyor. Sonu mahcubiyet, nedamet, hıçkırık ile neticelenen herhangi bir sevgi ve muhabbet, elem ve kederden başka ne netice verebilir?

"Güzel değil batmakla gaib olan bir mahbub. Çünkü zevale mahkûm, hakikî güzel olamaz. Aşk-ı ebedî için yaratılan ve âyine-i Samed olan kalb ile sevilmemesi ve sevilmemeli." [28]

Altın Taçlı Şehzadeler

Kardeşlerim, saçaklı saraylarda, bahçeli kâşanelerde yahut zümrüt ve pırlantalarla süslenmiş gümüş sırmalı libaslar giymiş hanımlar, altın taçlı şehzadelere refika da olsalar, eğer böyle bir hakikat ve marifetten mahrum bir kalbe sahipseler, onların saadet ve sürûrlarının kadeh içinde sunulan bir yudum şerbetten ne farkı vardır?

Kat'iyyen biliniz ki, meşru dahi olsa köşklere, bağlarda, saraylarda, sultanlarda bulunmayan zevk ve sürür, marifetullahta mevcuttur. Marifete aşk ve muhabbet bir derya gibidir. Bu derya içinde gark olanlar, âb-ı hayata dalarlar. Yani yudum yudum hayata mazhar olurlar, nihayetsiz hayatı bulurlar. Bu saadet deryasının bahtiyarlık dalgaları üzerinde sürûra müstağrak olurlar, İbrahim Ethem'e taç ve tahtı terk ettiren de bu sır değil midir?

Güzel Nedir?

Marifetsiz bir kalp, bir gönül, bir dimağ, susuz ve hayatsız çöller gibidir. En âlâ, en nezih, en mükemmel güzellik, marifettir. Güzellik, İsm-i Kuddûs'un hakikatlerine âyine olmaktır. Nezafette, taharette, letafette terakki ederek tasaffî edene "Güzel"

---

denir. Kötü hasletlerden, batıl itikatlardan, isyan ve hatalardan, bid'alardan şiddetle içtinap edendir "Güzel" ... Takva gerdanlığını takandır "Güzel", ibadet tacını takana "Güzel" denir, iffet ve haya libasını giyendir "Güzel". Âli ve ulvî, ebedî arzularla meşbû olup, kalp ve dimağını maâliyâta çevirendir "Güzel" ... Güzel odur ki, vesveselere kapılmasın. Güzel odur ki, serâp-misâl arzulara takılmasın. Güzel odur ki, kendini Allah'a beğendirsın, sevdirsın, gayre değil. (Güzel odur ki, behîmî arzularına perestiş etmesin) **Güzel odur ki, özünü Hakk'a çevirsin.**

"Yandımsa İslâm'ın derdine yandım." diyendir **"Güzel"**. Fani umûra iltifat etmeyendir **«Güzel»**. *«Ne elem, ne keder, Allah'ım bana yeter»* diyendir **"Güzel."**

Evet, evet! Sevdası, davası olacak güzelin. Güzellik sûrette değil, sîrettedir, güzellik sahte tebessüm ve gösterişte değil, ahlâk ve fazilettedir.

Hemşirelerim! Yukarıda dünyevi ve uhrevi saadet, sürûr ve güzelliğin merkezi Marifetullah ve Muhabbetullah'dır demiştik. O merkeze bağlı olmayan ve o marifette hissesi olmayan her şey kocaman bir hiçtir. Bir zamanlar, sizin aba ve ecdadınızın vücutlarıyla cihanın fahretmesinin yegâne sebebi, onların bu merkeze bağlı ve bu merkezden nur almış almalarıdır. Evet, Hâkim-i Ezeli, dûn hikmet ve marifeti düşmanın rağmına olarak sizlerin aba ve ecdadınızın vücutlarında cemetmişti. Bu gün de o merkeze bağlanmanın, o hakikatlere yetişmenin en keskin, en kısa, en selâmetli yolu, Risale-i Nur'un hakikatleriyle meşgul olmaktır, vakit ve fikrini onun mütâlâasına hasretmektir. Evet, tarif ve nazif bir çiçek üzerindeki bir damla su, safiyet ve şeffâfiyetiyle, içinde semanın bir kısım yıldızlarını gösterip, elmas gibi parlaklığıyla cilâlı bir ayna hükmüne girerek asumanın bedii ve acip manzaralarını nazar-ı dikkate verdiği gibi, sâf ve pak olan kalplerinizi Nur'un hakikatleriyle tenvir edince, o kalpler, Esmâ-i İlâhiyye' nin tecellilerine zahir ve bahir birer cilvesaz olurlar. Evet, kalpler ne nisbette sâf ve şeffaf olursa, o nisbette inci-misal o marifetlere sadef ve cil-vegâh olur. İşte bu hakikatleri yaşayanlar ve ta hakikatlere âyine olanlar, arife olur, kâmile olur, hâbibe olur, mahbübe olur, cennete lâyıık, hurilere sultan olur. Bu hakikat ve bu manâdan irak ve uzak olanlar, binlerce maddî imkânlar içerisinde milyonlarca sene yaşasalar bile teselli bulamazlar ve sürura mazhar olamazlar. Saadetlere nâil olamazlar, kâmile olamazlar.

Temel Unsur Kadın

Mazinin derinliklerinden ta günümüze gelinceye kadar beşere ait terakki ve tedenninin sebeplerini dikkatle tetkik ve tahkik edince kadınsız bir terakki ve tealinin mevcudiyetini göremiyoruz. Evet, tarih boyunca insanlarda görünen maddî ve manevi yükselmenin kemâline mazhariyet, ancak kadınlardaki mevhibe-i Sübhâniyye olan fitri vazifenin tarik-i müstakimde istimal ve inkişâfı ile mümkün olmuştur. Bu vazifeye hakkıyla müdrük olmayan kadınlar, nice nice yuvaların,

---

devletlerin, milletlerin, hatta imparatorlukların yıkılış ve çöküşlerine vesile olmuşlardır. Bizans ve Roma'nın çöküşünün temel unsuru da kadın değil midir?

Tarih boyunca birçok millet Adıl-i Hâkim'in kadınlara buyurduğu ve bahşettiği hususiyetlere iltifat etmeyerek onların hak ve hukukunu çiğnemişler, sefil arzuları namına onların şerefli mevkilerini zîr-i zeber etmişlerdir. «Saadet» tacının bedeline, «Kahr» belâsını başlarına koyarak tahtlarından indirip bahtlarını kara etmişlerdir. Kadın ile erkek arasındaki adalet ve dengeyi muvazene ve muhafaza edemediklerinden gâh ifratta, gah tefritte kalarak o meleksîmâ taifenin perişanlığına sebep olmuşlardır. O sefihsiz bilememişler ki terakki ve tealinin içtimâî hayatımızdaki temel unsuru ailedir. Ailenin varlığı, sürûr ve sükûnu ise, kadındaki iffete bağlıdır, iffeti de İslâm dini getirmiştir. Âile fertleri arasında emniyetin tesisi, muhabbetin sıhhat ve devamlılığı için de tesettürü emretmiştir. Hiç şüphesiz İslâm'daki tesettür, hanımların hukuk ve hürriyetlerini kısmak için değil, belki o dâmen-i ismetlerini sefil ve kötü nazarlardan muhafaza etmek içindir. Hem tesettür, hanımların güzel meziyyet ve seciyyelerini korumaya matuf olarak emrolunmuştur.

Hanım İçin En Büyük Saadet

Tesettür, kadın için en büyük saadet ve fazilettir. Çünkü kadınların izzeti; namus ve iffetlerin-dedir. Namus ve iffeti muhafaza etmekte en sağlam yol, kadın için örtülü olmak ve ismettir. Erkekler hakkında da gözünü haramdan sakınmaktır. Aksi halde ortaya çıkacak tablonun tasvirinden ruhsal ürperrir. Bu sebeple onları, gözleri ile tahakküm altına almak isteyen erkeklere karşı kadınların hürriyet ve istiklâliyetini muhafaza için tesettür bir emr-i zaruridir. Bu sır içindir ki, İslâm, kadına tesettürü, erkeğe de gözünü muhafazayı emretmiştir.

Bilirsiniz ki iman ve marifetten sonra en büyük kemâlat, güzel ahlâktadır. Kadınlar hakkında ise güzel ahlâkın esası haya ve iffettir. İşte bu hikmete binâen, bu sıfatlarla muttasıf hanımların dikiş iğneleriyle evlerinde nail olduktan ecir ve sevaba, erkekler harp meydanlarında düşmana karşı süngüleriyle ancak nail olabilirler. Demek ki iffet ve ismetli kadının iğnesi, mücahit erkeklerin düşmanın bağına sapladığı süngü gibidir.

Anne Ayağı Dibindeki Cennet

Bakınız Peygamber Efendimiz (sav.) ne güzel söylemiş:

“Cennet, validelerin ayakları altındadır.”

Dünyadaki bütün erbâb-ı belagat ve fesahatten bahseden dâhiler, bu hakikati tavsifte kelîl ve ebkem kalıp, bu fesahat ve ince cezâlet karşısında boyun

---

eğmişlerdir, İslâmiyet, anneyi öyle bir tahta oturtmuş ki, bu tahtta marifet tacını giyen, hilm ve haya libasiyle örtünen, sadâkat, zerâfet, şefkat ve tebessüm, zînet ve mücevheratiyle süslenen her bir annenin evlâtları için ayakları dibinde cennet vardır.

İşte İslâmiyet'in kadınlara bahşettiği makam ve mevki!..

Esas olarak mevzuumuzu kadın ve erkek arasındaki mukayese açısından değerlendirecek olursak, görülecektir ki fitrata muvafık bir terakki, bütün meşakkatleriyle birinci derecede erkeklerle kaimdir. Yani, kadınlar ile devam eden ve kadınların hıfz-ı himayesinde neşv-ü nema bulan ve kemâl derecesine ulaşan maddî, manevî terakkinin sütunları erkeklerdir.

Asya'nın İntibahı

Muhakkak ki, insanları iki cihanda huzur ve saadete kavuşturan fazilet, marifet ve kemâlât gibi en büyük hak ve hakikatler, nev-i beşere ancak nebiler eliyle gelmiştir. Hiç şüphesiz bu büyük hasletlerin nev-i beşerde rüsûh bulup yerleşmesinde hanımların rolü de büyük olmuştur. Nitekim Resul-i Ekrem (S.A.V.) Efendimizin mübarek Zevce-i Tâhireleri, fedâkârlıklarıyla bütün kadınlar dünyasına birer nümûne-i imtisal olmuşlardır. Biilhassa Hazreti Hatice-i Kübrâ Validemizin Nebiyy-i Zîşân'a ve dâvasına gösterdiği fevkalâde refakat, muhabbet ve teslîmiyyette, hususan akıllara hayranlık veren tedbîr ve feragat ile değil kadirşinas insanların, hattâ ulvi âlemlerdeki ruhanilerin bile takdir ve tebcillerine bihakkın mazhar olması, bu mes'elemize güzel bir misâldir, kâfi ve vafi bir örnektir. Görülüyor ki yüksek cevherleri, lâhûti bir faziletten, müstenâ vicdanları Rahmani bir şefkatten yaratılan bu validelerimiz, bütün kabiliyet ve meziyyetlerini Kur'an'ın hakikatlerine ve marifet levhalarına çevirmişler, hattâ akıllarına ve kalplerine marifet ve muhabbet-i İlâhiyenin iştiyakını bihakkın yerleştirerek, onun ziya ve şu'lelerine misbâh ve mişkât olmuşlardır.

Denizden kurtarıp, milletin necatına vesile olan Hz. Musa'yı Firavun'un sarayında yetiştiren Asiye Validemiz (R.A.) gibi sizlerin de Asya'yı, sefâhet ve dalalet dalgalarından kurtarıp sahil-i selâmete çıkarmanız, ancak ve ancak bu validelerimizi örnek alıp, her birinizin birer fazilet feneri olmanızla mümkün olacaktır. Çünkü anladığıma göre, Asya'nın intibahının bir vesilesi sizlerin teyakkuz ve intibahınıza bağlıdır.

Elhasıl, tavsiyem şu ki; Derya gibi Nur'un derinliklerinde gizli şahdane incileri hafızalarınıza yerleştiriniz, idrâkınızda tanzim ediniz, lisanınız ile zaman ipine dizerek nescedip dokuyunuz. Meydana gelen o marifet kumaşından sîretinize giydirerek bezetiniz. Üzerine haya ve iffet çarşafını örtünüz. O vakit menâzır-ı âlânın Melekleri o mübarek sîretlerinizi takdir ve tebcil ile temaşa edip, tâ Kıyâmet'e kadar sizleri alkışlayacaklardır. Firdevs-i âlânın hurileri, cemâlinizi, gözleri kamaşarak temâşâ edeceklerdir. İnşallah şu marifetlerden aldığınız ezvâk-ı mâneviyeleriniz, sizler için Cennet bağlarından esen bâd-ı seherlerden daha zevkli, daha tatlı olacaktır.

Göreceksiniz, biiznillah...

“Gün” tahsisi bid'attır. Böyle bir tahsis, dinimizde yoktur. Ancak şu var ki, ölüye her zaman ve her yerde hayır ve hasenat yapılabilir. Sâniyen: Divan-ı İlahinin güzergâhları, ancak Nebiyy-i Zîşan'a nazil olan düstûr ve sünnetlerden geçer. Yani, o divâna onlar ile gidilir. O mi'raç ve mîrsâdlar ile urûc edilebilir. Sâdece akıl ve âdetlerin koyduğu ölçüler içerisinde yürümek, hak ve istikâmetten udül etmektir. Hele dindeki ölçü ve esasları kâfi görmeyip de başka telâkki ve fikirler ihdas etmek, dünyada fitne ve fesada, Ahirette de azap ve nara kapı açmaktan başka bir şey değildir.

Cenabı Hak, kaşane-ı kalbinizi Risâle-i Nur' un marifet ve faziletlerine mazhar eylesin. Selâm eder, dualarınızı beklerim.

Dipnotlar:

- [1] Nursî, B.S., *İşârât-ül İ'caz*.
- [2] Nursî, B.S., *Tarihçe-i Hayat, Beşinci Cinayet*.
- [3] *Hucurat Suresi, 49/11*.
- [4] *Hucurat Suresi, 49/12*.
- [5] *Nahl Suresi, 16/90*.
- [6] *Kalem Suresi, 68/4*.
- [7] *Buhari, Edeb, 78; Beyhaki, Şuabü'l-İman, nr.7734; İbn Kesir, el-Bidaye,12/54*.
- [8] *Yusuf Suresi, 12/30-33*.
- [9] *Tirmizi*.
- [10] Nursî, B.S., *Lem'alar, On Birinc, Lem'a, Yedinci Nükte*.
- [11] Nursî, B.S., *Sözler, Yirmi Dokuzuncu Söz, Birinci Maksad, Üçüncü Esas*.
- [12] *Vâkı'a Suresi, 56/79*.
- [13] *İshak Bin İbrahim, Selim-Name, Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi kısmı no:655; Salih Çelebi, Tarih-i Sultan Selim Han, Süleymaniye Kütüphanesi,Hüsrev Paşa kısmı no:354*.
- [14] *Selahattin Tansel, **Yavuz Sulatn Selim**, İstanbul 1969*.
- [15] Nursî, B.S., *Sözler*.
- [16] Nursî, B.S., *Sözler*.
- [17] *Nur Suresi, 24/31*.
- [18] *Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Nebioğlu Basımevi İstanbul, 5. Cilt s,3504*.
- [19] *Ahzab Suresi, 33/59*.
- [20] *Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Nebioğlu Basımevi İstanbul, 6. Cilt*.
- [21] *A'raf Suresi, 7/26*.
- [22] *Ahzap Suresi, 33/32-33*.
- [23] Nursî, B.S., *Şualar*.
- [24] Nursî, B.S., *Lem'alar, Yirmi Dördüncü Lem'a*.
- [25] Nursî, B.S., *Lem'alar, Yirmi Dördüncü Lem'a*.
- [26] *Nisâ Suresi, 4/85*.
- [27] *Ziya Gökalp, Makaleler-1 Kültür Bak. Yay*.
- [28] Nursî, B.S., *Sözler, On Yedinci Söz*.

